

Юрій Волянський — теріолог, паразитолог, дослідник фауни Причорномор'я

Владимир Лобков

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Одеса)
e-mail: zootus2017@gmail.com

ЛОВКОВ, V. Yuriy Volyansky, a mammalogist, parasitologist, researcher of the fauna of the Black Sea region. — An essay on the zoologist and parasitologist Yuri Eliseevich Volyanskiy (brother of the politically repressed zoologist Bohdan Eliseevich Volyansky), zoologist of the sanitary and epidemiological detachment of the Odessa Military District. His difficult life path (World War II, Romanian captivity, labour camps) is briefly described and some of his scientific publications are given. Among the researcher's mammalogical works are articles about *sousliks*, martens, mice, voles, and bats of Odessa region, as well as their ectoparasites—fleas and ticks.

Біографічні деталі

Юрій Єлисейович Волянський народився 16.02.1911 у м. Керч, у сім'ї військового лікаря Єлисея Волянського та Віри Волянської, дочки видатного бібліографа М. Ф. Комарова. Тато закінчив військово-медичну академію в Санкт-Петербурзі (1890), був у складі Санкт-Петербурзької української «Громади» і серед організаторів Товариства ім. Т. Шевченка (1898).

Дитинство Юрія минуло в Криму в м. Керч. Тут сім'я Волянських проживала до 1918 р., після чого переїхала до Одеси. Окремі біографічні деталі є у спогадах його дружини про О. О. Браунера (Волянская & Замбриборщ 1997), з яким він працював у середині 1930-х. Юрій закінчив у 1934 р. Одеський університет. 1935 р. одружився з однокурсницею Оленою Сухореброю, в липні 1937 р. у них народилася дочка Рита. Після війни зазнав репресій. З 1954 до 1978 р. працював у санепідзагоні Одеського військового округу.

Восени 1941 р. як командир взводу протитанкової артилерії Юрій був учасником оборони Одеси, у жовтні 1941 р. потрапив до румунського полону, і потому пережив сталінські репресії. Упродовж 8 років був в'язнем табору «Степлаг», Казахстан. Реабілітований 18.10.1991.

Пішов з життя 24.01.1986 р.

Рис. 1. Юрій та Олена Волянські, 1941 р.

Про роботу та переживання на початку війни згадано в листі його дружини, відтвореному в книзі Віри Волянської «Між степом і морем» (2009).

Зокрема, стосовно літа 1941 р. вона пише:

«...На початку літа ми, як завжди, відвезли [дочку] Риточку ... до моїх батьків у м. Лозову Харківської області. Ми з Юрою вже п'ятий рік працювали на обласній малярійній станції та на літо їздили в експедицію боротьби з малярією на півдні України. Літній сезон 1941 року ми почали з відряджень у степову зону: я в Ширяївський район, Юра в Березівський. ... Молотов оголосив про початок війни. ... На вокзалі в Одесі я зустрілася з Юриком! Він із не меншими труднощами добирався з Березовського району та його поїзд прийшов майже одночасно з нашим. Юра, не заходячи додому, вирушив у військкомат — він був артилеристом, молодшим лейтенантом запасу. У військкоматі йому одразу доручили супроводжувати в тил, на Кавказ, групу солдатів, яких направляли для перенавчання. І він поїхав!». Врешті, «Пережив румунський полон і сталінські табори (засуджений до 10 років, відбував термін у м. Шахти Естонської області, потім у Казахстані поблизу Джекка-згана). Звільнений у 1954 році. У 1991 році, через п'ять років після смерті Юрія Єлисейовича, Олена Арсенівна отримала з Прокуратури СРСР лист про його реабілітацію»...

Ключові наукові доробки

Важливими є спогади Олени Волянської про проф. О. О. Браунера (Волянська & Замбриборщ 1997), в яких вона згадує експедицію 1935 р. Одеської малярійної станції (базувалася в Каховці). У цій експедиції брав участь її чоловік Юлій Єлисейович, у спогадах описано їхні зустрічі з О. О. Браунером. Як пише у спогадах про родину сестра Віра, «Як ентомологи вони брали участь у реалізації великого проєкту "Ліквідація малярії на півдні України шляхом авіазаплення хімікатами місць розмноження малярійних комарів"».

Відомо також, що у період роботи в санепідзагоні Ю. Волянський збирав черепи дрібних ссавців. Невелику колекцію таких зразків він передав до Зоологічного музею Одеського університету.

Нам відомі тільки пізні праці Ю. Є. Волянського, 1960–1970-х років. Серед цих його праць — публікації про крапчастих ховрахів (Волянський 1966), про кажанів одеських катакомб (Волянський 1967a) та про куниць в м. Одеса (Волянський 1967b). Це був період «чистої» теріології в його біографії.

Надалі як санепідеміолог та паразитолог, він багато уваги приділяв ектопаразитам гризунів. Серед праць цього третього періоду — дослідження фауни паразитів (бліх) у гніздах миші курганцевої (Волянський 1969) та полівки звичайної (Волянський 1972). Ця остання стаття, як і подальші, вже подавалися до паразитологічних журналів. Серед подальших його публікацій — статті про сезонну динаміку чисельності гамазових кліщів (Gamasoidea) у гніздах полівок (Волянський 1974) та лісових мишей (Волянський 1978).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

За спогадами сестри Віри: на садибі Волянських був великий пташиний двір; «тато дуже любив усіляких птахів і сам любив підгодовувати їх. У кабінеті у нього висіли дві клітки з кенарами». Напевно це мало вплив на дітей, двоє з яких — Богдан і Юрій — стали зоологами.

Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня.

Волянські завжди були цінителями книжок. У Зоологічному музеї Одеського національного університету є серія книжок (бл. 20-ти) з колекції Богдана Волянського, передана Юрієм Волянським.

Література

- Волянская, Е. А., Ф. С. Замбриборщ. 1997. Воспоминания о профессоре А. А. Браунере. *Памяти профессора Александра Александровича Браунера 1857–1941*. Астропринт, Одесса, 27–30.
- Волянская, В. 2009. *Между степью и морем. Воспоминания*. Домашний архив, Москва, Екатеринбург, 1–222.
- Волянский, Ю. Е. 1966. Крапчастий ховрах південно-західної частини Одеської області. Екологія та історія хребетних України. Вид-во Київського університету, Київ, 40–46.
- Волянский, Ю. Е. 1967a. Зимовка рукокрылых в окрестностях Одессы. *Вестник зоологии*, **1** (1): 77–78.
- Волянский, Ю. Е. 1967b. Куница каменная (*Martes foina* Erol.) в Одессе. *Вестник зоологии*, **1** (6): 84–86.
- Волянский, Ю. Е. 1969. Фауна блох (Suctoria) гнезд мыши курганчиковой (*Mus sergii* Valch) юго-западной Украины. *Вестник зоологии*, **3** (3): 89–91.
- Волянский, Ю. Е. 1972. Сезонные изменения численности и фауны блох в гнездах обыкновенной полевки. *Паразитология*, **6** (1): 54–56.
- Волянский, Ю. Е. 1974. Сезонные изменения численности гамазовых клещей в гнездах обыкновенной полевки (*Microtus arvalis* Pall.). *Паразитология*, **8** (1): 12–14.
- Волянский, Ю. Е. 1978. К фауне гамазовых клещей (Acarina, Gamasoidea) гнезд лесной мыши. *Паразитология*, **12** (3): 275–276.

Лобков, В. Юрій Волянський — теріолог, паразитолог, дослідник фауни Причорномор'я. — Нарис про зоолога, паразитолога Юрія Єлисейовича Волянського (брата репресованого зоолога Богдана Єлисейовича Волянського), зоолога санепідагону Одеського війсьського округу. Коротко описаний складний життєвий шлях (Вітчизняна війна, румунський полон, сталінські табори) та наведено деякі наукові публікації. Серед теріологічних доробків дослідника — статті про ховрахів, куніць, мишей, полівок та кажанів Одещини, а також їхніх ектопаразитів — бліх і кліщів.